

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
Verem Savaşı Dairesi Başkanlığı

Sayı : B.10.0.VSD.0.00.00.06-410/3710

31.08.2009

Konu : Birinci Basamak Sağlık Kuruluşlarına
Başvuran Tüberküloz Şüpheli
Bireylerden Balgam Toplanması.

GENELGE

2009/52

.....VALİLİĞİNE
(Sağlık Müdürlüğü)

Tüberküloz, solunum yoluyla kolay bulaştığı ve kontrolü güç olduğu için dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli halk sağlığı sorunlarından biri olmaya devam etmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından Tüberküloz mücadelesinde önerilen metot; Doğrudan Gözetimli Tedavi Stratejisi olup, Doğrudan Gözetimli Tedavi Stratejisi’nin bileşenleri; bakteriyoloji ile vaka bulma, doğrudan gözetimli ve standart kısa süreli anti-tüberküloz ilaç rejimleri, etkin bir ilaç ikmali ile yönetimi ve izleme-değerlendirme sistemiyle etkili ölçümünden oluşmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü, taşrada Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarlarının (Seviye 1 Tüberküloz Laboratuvarları) oluşturulmasını ve bu kuruluşa diğer sağlık kuruluşlarından balgam toplanmasını önermektedir. Bu nedenle; Doğrudan Gözetimli Tedavi Stratejisi’nin önemli bir parçası olan bakteriyolojik tanı etkinliğini artırmak için, birinci basamak sağlık kuruluşlarından da tüberküloz şüpheli bireylerden balgam toplanması ve toplanan balgam örneklerine bakteriyolojik tetkiklerin yapılması gerekmektedir.

Birinci basamak sağlık kuruluşlarından dispanser laboratuvarlarına balgam örneklerinin sistemli ve düzenli olarak naklinin sağlanması ile hastalık şüpheli bireylerden tüm birinci basamak sağlık kuruluşlarından örnek toplanması ve laboratuvarlarda gerekli tetkiklerin yapılması sağlanacak, hastalığın erken tanı ve tedavisi ile toplumun diğer bireyelerine hastalığın bulaşması engellenecektir.

“Üç haftadan uzun süren öksürük, balgam çıkarma ile birlikte gece terlemesi, ateş, yorgunluk, halsizlik, iştahsızlık ve kısa sürede aşırı kilo kaybı” gibi belirtilerden biri veya birkaçı ile verem savaşı dispanserleri veya birinci basamak sağlık kuruluşlarına başvuran tüberküloz ön tanısı konulmuş kişilerden alınan balgam numuneleri, bu genelge ile

T.C.
SAGLIK BAKANLIĞI
Verem Savaşı Dairesi Başkanlığı

belirlenmiş usul ve esaslar doğrultusunda Seviye 1 Tüberküloz Laboratuvarlarına nakledilecektir.

Bu amaçla;

1. Tüberküloz şüpheli bireylerden Ek-1’de yer alan kriterlere uygun balgam örneği alınacak ve alınan balgamın tetkik talebi Ek-2’de örneği verilen “Örnek Analiz Fişi” ile yapılacaktır,

2. Balgamların Ek-3’te yer alan kriterlere uygun koşullarda saklanması sağlanacaktır,

3. Toplanan balgamların Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarlarında Ek-4’te yer alan kriterlere uygun kabulü sağlanacaktır,

4. Toplanan balgamlara Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarlarında direkt yayma (balgamdan direkt lam üzerine sürüntü) yapıp, bunun Erlich-Ziehl-Neelsen (EZN) yöntemiyle boyanması ile mikroskopik muayenenin 24 saatten önce yapılması sağlanacaktır,

5. Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarında yayma pozitifliği saptanan kişinin bu sonucu, Ek-2’de örneği verilen “Örnek Analiz Fişi” ile birlikte ve telefonla aynı gün içinde balgamın verildiği sağlık kuruluşuna bildirilecektir,

6. Balgam örneğinin direk yayma ve boyamadan sonra; kültür ve ilaç duyarlılık testi yapılmak üzere, en kısa sürede (24 saat içerisinde), Ek-5’de’ki her il için belirlenen bölge tüberküloz laboratuvarına nakledilmesi sağlanacaktır,

7. Hastaların ve sağlık çalışanlarının balgam alınması, kabulü ve nakli hususunda Ek-6’de yer alan biyogüvenlik ilkelerine uyması sağlanacaktır,

8. Birinci basamak sağlık kuruluşlarından toplanan balgamların naklinde Ek-7’de belirtilen kriterlere uygun malzemeler kullanılacak ve belirlenen ilkelere uyulacaktır,

9. Toplanan balgamların, Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarına ulaştırılması hususunda Ek-8’de belirlenen lojistik destek sağlanacaktır,

10. Birinci basamak sağlık kuruluşlarından balgamların taşınması sırasında Ek-9’da örneği verilen “Numune Nakil Kayıt Defteri” kullanılacaktır,

11. Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarlarında tetkikin yapıp sonucun ilgili birinci basamak sağlık kuruluşlarına bildirilmesi konusunda sorumlu olacak personel görevlendirilecektir.

T.C.
SAGLIK BAKANLIğI
Verem Savaşı Dairesi Başkanlığı

Birinci basamak sağlık kuruluşlarına başvurmuş tüberküloz şüpheli kişilerden balgam örneklerinin Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarına ulaştırılması ile ilgili usul ve esasları belirleyen bu genelgenin yürütülmesi ve il içi koordinasyonun sağlanmasından İl Sağlık Müdürlükleri birinci derecede sorumludurlar.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

Prof. Dr. Nihat TOSUN
Bakan a.
Müsteşar

EKLER:

1. Balgam Toplama Kriterleri (2 sayfa)
2. Örnek Analiz Fişi (1 sayfa)
3. Laboratuvarda Balgam Saklama Kriterleri (1 sayfa)
4. Laboratuvara Balgam Kabul Kriterleri (1 sayfa)
5. Bölge Tüberküloz Laboratuvarları (1 sayfa)
6. Biyogüvenlik İlkeleri (2 sayfa)
7. Balgam Örneğinin Nakli İle İlgili Malzemeler ve Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler (2 sayfa)
8. Lojistik İşleyişle İlgili Faaliyetler (1 sayfa)
9. Numune Nakil Kayıt Defteri (1 sayfa)

DAĞITIM:

Gereği:

81 İl Valiliğine

BALGAM TOPLAMA KRİTERLERİ

1. Tüberküloz şüpheli kişiden 3 balgam örneği alınmalıdır. Tüberküloz şüpheli kişiden sağlık kuruluşlarına başvurduğunda hemen bir balgam örneği alınmalı, ayrıca boş bir balgam kabı verilerek ertesi gün sabah balgam çıkarıp getirmesi istenmelidir. Sabah balgamını getirdiğinde bir kap daha verilerek; ertesi gün sabah çıkaracağı bir balgam örneği daha getirmesi istenmelidir.

2. Hastaya balgamı nasıl çıkaracağı ve balgamın nasıl olması gerektiği anlatılmalıdır.

3. Yiyecek artıkları, tükürük ile balgamın karışmasını önlemek için hastaya balgam çıkarmadan önce ağızını su ile çalkalaması gerektiği hatırlatılmalıdır.

4. Hastaya balgam çıkarma işlemi: “Derin nefes al ve bir süre nefesini tut, sonra derin ve kuvvetlice öksür ve balgamını doğrudan kabın içine çıkar.” şeklinde ifadelerle anlatılmalıdır,

5. Alınacak örneğin balgam olması, tükürük, geniz veya burun akıntısı olmaması için hastalar uyarılmalı ve uygun şekilde yönlendirilmelidir.

6. Çıkarılan balgam örneği derin bir öksürükle akciğerlerden gelen koyu ve cerahatsi materyal olmalıdır.

7. Balgam örneği yaklaşık 3–5 ml civarında olmalıdır.

8. Balgam kabının üzerine gerekli tanıtıcı bilgileri içeren etiket yapıştırılmalıdır.

9. Hastalar balgam örneklerini sağlık kuruluşlarının dışında, açık havada, تنها bir yerde ve mümkünse güneşli bir ortamda çıkarmalıdır. Sağlık kuruluşlarının içindeki oda veya tuvalet gibi yerlerde hastadan balgam çıkarmasını istemek sakıncalıdır. Eğer hasta kendi evinde balgam çıkaracak ise bu işlemi; güneş almayan veya yeterince havalandırılmayan odalar, tuvalet ve banyo gibi yerlerde değil, yine mümkünse güneş alan veya havalandırılan odalarda ya da balkonda, varsa bahçede yapmalıdır.

Balgam çıkarmada güçlük çeken hastalar;

1. Bol sıvı almalıdır:

İçilen su, balgamın koyuluğunun azalmasını sağlayarak çıkmasını kolaylaştıracağı için, balgam çıkarmadan önceki akşam içebileceği kadar bol sıvı alması gerektiği, hastaya söylenmelidir.

2. Kültür-fizik hareketleri yapmalıdır:

Hastanın, ellerini başının üstünde birleştirip derin nefes alması, ellerini yanlara indirip derin nefes vermesi ve bu işlemi 15-20 kez tekrarladıktan sonra kuvvetlice öksürerek balgam çıkarması önerilmelidir.

ÖRNEK ANALİZ FİŞİ				
Hastanın; Adı, Soyadı	Cinsiyeti	Baba Adı	Doğum Yılı	T.C. Kimlik No
	()E ()K			
Sağlık Kuruluşunun; Adı	Muayene Tarihi	Poliklinik No	Hekimin İmzası/ Kaşesi	
Materyal Alma Nedeni		Daha Önceki tüberküloz öyküsü		
() Tanı (tedavi öncesi, başlangıcı)		() Yok		
() Tedavi sürerken (tedavininay))		() Var (.....ay)		
() Tedavi sonrası takibi		() Bilinmiyor		
Materyal Cinsi		Mikroskopi İçin Gönderilen Dispanser Adı:		
() Balgam				
() İdrar		Direkt Yayma Sonucu:		
() Mide Açlık Suyu		Materyal Alma Tarihi:		
() Biopsi Materyali				

Dikkat edilmesi gereken kayıt ilkeleri: Bu fişte istenen bilgiler eksiksiz olarak Üç nüsha halinde doldurulur; bir nüshası fişi dolduran sağlık kuruluşunda kalır ve diğer iki nüshası Verem Savaşı Dispanseri'ne gönderilir.

LABORATUVARDA BALGAM SAKLAMA KRİTERLERİ

1. Balgam örnekleri mümkün olduğunca en kısa sürede incelenmelidir.
2. İncelendikten sonra yine mümkün olduğunca en kısa sürede bölge tüberküloz laboratuvarına gönderilmelidir.
3. Balgam örnekleri dondurulmamalıdır.
4. Bekleme süresinde örneklerin kurumamasına büyük özen gösterilmelidir.
5. Balgam örneklerinin saklanması:
 - a) Tetkik yapılmadan öncesinde en fazla üç gün serin ve gün ışığından uzak bir yerde (oda ısısında ve karanlıkta) saklanabileceği veya;
 - b) Tetkik yapılmadan önce en fazla 4 hafta süresince +4 °C'de özelliklerini kaybetmeden saklanabileceği unutulmamalıdır.

LABORATUVARA BALGAM KABUL KRİTERLERİ

1. Balgamlar 50 ml sızdırmaz, vida kapaklı, tek kullanımlık balgam kaplarında (falkon tüpü) olmalıdır.
2. Balgam kaplarının ağız sıkı bir şekilde kapatılmış olmalıdır.
3. Balgam örneği, diğer sağlık kuruluşlarından üçlü taşıma kabında gelmeli, en dıştaki kutunun üzerindeki bilgiler doldurulmuş olmalıdır.
4. Kutunun içinde istek formu olmalıdır.
5. Balgam kabının üzerinde; “Adı-soyadı, TC kimlik numarası, örneğin alındığı tarih ve sağlık kuruluşunun adı” bilgileri bulunmalıdır.
6. Verem savaşı dispanseri laboratuvarına gelen balgam materyalini kabul eden kişi; eldiven, maske ve önlük giymiş olmalıdır.
7. Birinci basamak sağlık kuruluşlarından Verem Savaşı Dispanserlerine gelen balgam materyali özel bir alan veya laboratuvar içinde kontrol edilerek teslim alınmalıdır.
8. Kabul alanında tüm eşyalar sıvı dezenfektanlarla dezenfekte edilebilir olmalı, her balgam materyali kabul edildikten sonra kabul alanı dezenfektanlarla silinmelidir.
9. Form bilgileri ile uyumsuz balgam materyalleri reddedilmeli ve tekrar istenmelidir.
10. Laboratuvara kabul edilemeyecek balgam örnekleri;
 - a) Ağız açık ve uygun olmayan kaptaki gelen balgam örnekleri,
 - b) 24 saatlik ve biriktirilmiş balgam örnekleri,
 - c) Dondurulmuş balgam örnekleri,
 - d) Balgam kabı olarak tarif edilen “Falkon tüpünde” olmayan balgam örnekleri,
 - e) Etiketlenmemiş balgam örnekleri,
 - f) İçinde yiyecek artıkları olan balgam örnekleri.

Bölge Tüberküloz Laboratuvarları	Materyal Gönderen İller
Adana	Adana, Osmaniye, Hatay, Gaziantep, Kilis, Kahramanmaraş, Mersin, Adıyaman
Ankara	Ankara, Çankırı, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Kırıkkale, Aksaray, Yozgat
Antalya	Antalya, Burdur, Isparta
Bursa	Bursa, Balıkesir, Bilecik, Yalova, Çanakkale
Çorum	Çorum
Denizli	Denizli
Diyarbakır	Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak, Şanlıurfa, Siirt
Elazığ	Elazığ, Bingöl, Muş, Malatya, Tunceli
Erzurum	Erzurum, Erzincan, Ağrı, Iğdır, Kars, Ardahan
Eskişehir	Eskişehir, Afyon, Kütahya
İstanbul-Bakırköy	İstanbul
İstanbul-Taksim	İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
İzmir	İzmir, Aydın, Manisa, Muğla, Uşak
Kastamonu	Kastamonu
Kayseri	Kayseri
Kocaeli	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu
Konya	Konya, Karaman
Samsun	Samsun, Amasya, Ordu, Sinop,
Sivas	Sivas, Tokat
Trabzon	Trabzon, Giresun, Gümüşhane, Rize, Bayburt, Artvin
Van	Van, Bitlis, Hakkâri
Zonguldak	Zonguldak, Bartın, Karabük

BİYOGÜVENLİK İLKELERİ**1. Hastanın uyması gereken ilkeler;**

- a) Üç gün üst üste balgam vermesi gereken hasta; her sabah farklı bir balgam kabı kullanılmalıdır.
- b) Havalandırması olan bir mekânda balgam çıkarmalıdır.
- c) Balgam kabının kapağı sıkı bir şekilde kapatılmalı ve dışının temiz olması sağlanmalıdır.
- d) Balgam kabı; balgam konduktan sonra ışık almamalı ve mavi kapak üstte gelecek şekilde saklanmalı ve taşınmalıdır.
- e) Hastaya; içinde balgam olan balgam kaplarını aldığı merkeze en kısa sürede teslim etmesi gerektiği, tetkik sonuçlarını yine aynı yerden öğrenebileceği anlatılmalıdır.

2. Sağlık çalışanlarının uyması gereken ilkeler;

- a) Hastaların balgam örneklerini sağlık kuruluşunun dışında, açık havada, تنها bir yerde ve mümkünse güneşli bir ortamda çıkarması sağlanmalıdır.
- b) Sağlık kuruluşlarının içindeki oda veya tuvalet gibi yerlerde hastaların balgam çıkarması engellenmelidir.
- c) Sağlık çalışanı, balgam kaplarını hastadan teslim almadan önce kişisel korunma amacı ile eldiven ve önlük giymelidir.
- d) Balgam kapları teslim alınırken kabın dışı temiz, kapağı sıkı bir şekilde kapalı olmalı, daha sonra ışık almayacak ortamda mavi kapak üstte gelecek şekilde muhafaza edilmelidir.
- e) Balgam nakil kutusuna konulacak balgam kapları kilitli koruma poşetlerinin içine konulmalıdır.
- f) Kilitli koruma poşetleri içindeki balgam kapları köpük muhafaza kutusunda bulunan yuvalara mavi kapakları üstte gelecek şekilde yerleştirilmelidir.
- g) Bu köpük muhafaza kutusu da son olarak sert kartondan yapılmış kutuya yerleştirilmeli, üzerine gönderici ve alıcı sağlık kuruluşlarının adı, adresi ve telefon numarası yazılmalıdır.

3. Nakillere ilişkin uyulması gereken ilkeler

- a) Materyaller biyogüvenlik açısından üçlü kap sistemi ile taşınmalıdır.
- b) Balgam nakil kutusu taşınırken kutu üzerindeki işaret dikkate alınarak üst taraf yukarıda olacak şekilde nakledilmelidir.
- c) Taşıma esnasında kutunun hasar görmemesine ve ezilememesine dikkat edilmelidir.
- d) Nakil esnasında kırılan kutular birinci basamak sağlık kuruluşuna bildirilmelidir.
- e) Sağlık kuruluşundan kutuyu yollayan ve Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarlarda materyali teslim alan görevli; kargo kutusunun kırık olmamasına, kutunun üzerindeki işarete uygun olarak taşınmış olmasına, kutunun ağzının kapalı olmasına ve adres bilgilerinin tam olmasına dikkat etmelidir.

BALGAM ÖRNEĞİNİN NAKLİ İLE İLGİLİ MALZEMELER VE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN İLKELER

1. Balgam kapları ve kullanılırken uyulması gereken ilkeler:

- a) Balgam kapları; temiz, tek kullanımlık, içi görülebilen, şeffaf, 50 ml hacminde plastik tüpler(falkon tüpü) olmalıdır.
- b) Sızdırmaz, sıkı bir şekilde kapatılabilen vidalı mavi kapakları olan tüpler olmalıdır.
- c) İşlem öncesi bu kaplar etiketlenmeli ve etiket üzerinde örneğin alındığı kişinin “adı-soyadı, TC kimlik numarası, örneğin alındığı tarih ve sağlık kuruluşunun adı” bilgileri bulunmalıdır.

2. Koruma poşeti ve kullanılırken uyulması gereken ilkeler:

- a) Koruma poşeti; taşıma sırasında oluşabilecek sızmaya karşı balgam tüplerini koruma amaçlı, ağızları kilitli poşetlerdir.
- b) Bu poşetler sadece materyal bir yere nakledileceği zaman kullanılmalıdır.
- c) Balgam tüplerinin mavi kapakları koruma poşetinin kilitli tarafına gelecek şekilde konulmalı ve balgam tüpü konulduktan sonra ağız sıkıca kilitlenmelidir.

3. Köpük muhafaza kutusu ve kullanılırken uyulması gereken ilkeler:

- a) Köpük muhafaza kutusu; içinde 12 falkon tüpüne uygun yuvaların bulunduğu strafor köpük malzemeden yapılmış muhafaza kutusudur.
- b) Aynı malzemeden yapılmış tam kapanabilir kapağı vardır.
- c) Sıcak mevsimde kuru buz kullanılacaksa bu köpük muhafaza kutusunun içine konulmalıdır.

4. Balgam nakil kutusu ve kullanılırken uyulması gereken ilkeler:

- a) Balgam nakil kutusu; köpük muhafaza kutusunun konulduğu sert oluklu mukavvadan yapılmış kutudur.
- b) Balgam nakil kutusunun üzerine gönderici ve alıcı sağlık kuruluşunun adı, adresi ve telefonu yazılmalıdır.
- c) Balgam nakil kutusu taşınırken kutu üzerindeki işaret dikkate alınarak üst taraf yukarıda olacak şekilde tutulmalı ve nakledilmelidir.
- d) Her nakil kutusu içinde beraberinde bir istek formu olmalı, istek formunun üzerindeki bilgiler balgam kabındaki etikete yazılan bilgilerle uyumlu olmalıdır. İstek formunda; hastanın adı-soyadı, cinsiyeti, TC kimlik numarası, doğum tarihi ve örneğin alınma tarihi, hastanın balgam kabını teslim ettiği sağlık kuruluşunun adı, örneğin hangi materyal olduğu yazılmalıdır.

LOJİSTİK İŞLEYİŞLE İLGİLİ FAALİYETLER

1. Balgam materyali toplanacak birinci basamak sağlık kuruluşları tespit edilecek,
2. Birinci basamak sağlık kuruluşlarında; balgam materyali toplanması ve toplanan materyallerin Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarına gönderilmesi aşamalarından sorumlu olacak personel görevlendirilecek,
3. Verem Savaşı Dispanseri'nde balgam materyalinin kabulünden sorumlu personel görevlendirilecek,
4. Verem Savaşı Dispanseri laboratuvarlarında tetkikin yapılıp sonucun ilgili birinci basamak sağlık kuruluşlarına bildirilmesi konusunda personel görevlendirilecek,
5. Birinci basamak sağlık kuruluşlarında çalışan personele tüberküloz eğitimi ile birlikte örnek alınması için gereken kriterler, uygun materyal alma-saklama kriterleri ve biyo-güvenlik kurallarını içeren konularda eğitimin verilmesini sağlanacak,
6. İhtiyaç duyulacak sarf malzemeleri tespit edilecek ve ilgili sağlık kuruluşlarına dağıtımını koordine edilecek,
7. Örneklerin toplanabilmesi için araç temini(veya hizmet temini) ile hangi güzergâh üzerinde ve hangi zaman aralıklarında balgam örneklerin toplanması gerektiği tespit edilecek, bu amaçla aracın gitmesi gereken istasyonlar belirlenecek, nakil programı yapılarak buna uyulması sağlanacak,
8. Birinci basamak sağlık kuruluşları tarafından toplanan materyallerin, toplama usul ve esasları, İl Sağlık Müdürlükleri tarafından hazırlanacak bir program dâhilinde yürütülecek, bu program ve programda yapılacak değişiklikler Başkanlığımıza bildirilecektir.

